กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย

Strategy to Develop Lawyers characteristics through the ASEAN Economic Community (AEC) of Thailand

นายไพบูลย์ ตั้งธนะวัฒน์ และ ดร. ปีนณ์ษยาข์ ฒิตสุนทโรทยาน

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยา การบริหารงานยุติธรรมและสังคม

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย และเพื่อนำเสนอกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะทนายความไทยเมื่อประเทศไทยเข้าร่วมในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งเป็นการเก็บข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง

ผลการวิจัย พบว่า

1. ด้านการคัดสรรบุคคลเข้ามาประกอบวิชาชีพทนายความ การคัดสรรบุคคลที่จะเข้ามาเป็นทนายความ ต้องมีขั้นตอนที่สามารถคัดสรรคนที่มีความรู้ ความสามารถ อย่างแท้จริง ให้เข้ามาทำหน้าที่ทนายความ ควรมีการปรับปรุงหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยในประเทศทุกแห่ง เพื่อผลิตบัณฑิตนิติศาสตร์ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคม และกระบวนการยุติธรรมต้องการและมีมาตรฐานเดียวกัน

2. ด้านการปลูกฝังจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพ ได้แก่ การออกกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดต่อวิชาชีพ เพื่อเป็นหลักประกันว่าการประกอบอาชีพทนายความนั้นเป็นไปโดยสุจริตมีจรรยาบรรณ

3. ด้านการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องให้รอบรู้ด้านกฎหมาย ภาษา และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี ทนายความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการศึกษาวิชากฎหมาย และการให้บริการทางวิชาชีพกฎหมายให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง และการวางระบบและแนวคิดในการปรับบทบาทของนักกฎหมายในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้จัดทำโมเดลการพัฒนา คือ Specs โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้ Lawyer **S**election การคัดสรรบุคคล **P**rofessional code of **E**thics การปลูกฝังจริยธรรม และ **C**ontinued learning **S**kill พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: คุณลักษณะทนายความ กลยุทธ์ ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน การคัดสรรบุคคล การปลูกฝังจริยธรรม

Abstract

The research aimed to study about the features of attorney to attend the ASEAN Economic Community of Thailand and to present a strategy to develop features of Thailand's lawyer when joined the ASEAN Economic Community. The studies in this research was mixed method research. With the purposive selection

The research found that

1. The selection of individuals to practice lawyer should be the steps that could be selected to have knowledge and potency to be the lawyer. There should be a course that taught the lawyer curriculum in every university for the graduate school of law with the desirable and standardize in Criminal Justice Process.

2. To instill the moral and ethics in the practice of lawyer included the counseling case, professional code of ethics to develop desirable characteristics could be done by legislation governing the offense to the profession to ensure that the profession was a lawyer with the Code of Ethics and was responsible for the case.

3. To develop a continuous knowledge of legal and social changes and Technology, lawyers needed to study the development of law and legal professional services to keep pace with the changes and on the advances in sciences, as well as various systems and concepts of the role of lawyers in the ASEAN Economic Community.

For the result from qualitative and quantitative research, the researcher had created Specs Model development which was derived from the word Lawyer Selection selected individuals' Professional code of Ethics cultivated and ethical Continued learning Skill development continues.

Keywords: Lawyers characteristics, Strategy, ASEAN Economic Community, Lawyer Selection, Professional Code of Ethics

บทนำ

การที่บุคคลจะมีสิทธิในการประกอบอาชีพทนายความ และมีสิทธิในการ ว่าความได้ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 นั้น ต้องได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความจากสภาทนายความ และจักต้องเป็นสมาชิกของสภาทนายความด้วย (สภาทนายความ, 2547) ทนายความทุกคนต้องอยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมดูแลขององค์กรสภาทนายความ ซึ่งเป็นองค์กรปกครองทนายความ นอกจากการทำหน้าที่รับจ้างเป็นทนายความแก้ต่างแล้ว ทนายความยังอาจเป็นที่ปรึกษาคดี ดำเนินการรับทำนิติกรรมในธุรกิจการค้า และกิจการอื่น ๆ อีกด้วย อาจกล่าวได้ว่า ทนายความเป็นวิชาชีพที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้เกิดความถูกต้องเป็นธรรมในกระบวนการพิจารณาของศาล การนำความจริงที่ถูกต้องมาเสนอให้ศาล เพื่อใช้ข้อความจริงนั้นตัดสินคดีไปตามกฎหมาย (สิทธิโชค ศรีเจริญ, 2542: 18)

กลยุทธ์การพัฒนาทรัพยากรบุคคลเป็นเรื่องที่องค์กรชั้นนำยุคใหม่ได้ให้ความ สำคัญเป็นอย่างมาก โดยมีที่มาจากแนวคิดด้านทุนมนุษย์ (Human Capital) ที่ให้ความสำคัญแก่บุคลากรในฐานะที่เป็นทรัพยากรขององค์กร ที่มีคุณค่า และมีความคุ้มค่าต่อการลงทุนการพัฒนา เพราะจะส่งผลต่อการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน การพัฒนาทรัพยากรบุคคลเชิงกลยุทธ์ (Strategic Human Resource Development) เป็นการทำงานที่ให้ความสำคัญ แก่การกำหนดทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาสมรรถนะของบุคลากรให้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และกลยุทธ์การดำเนินการขององค์กร ซึ่งจากอดีตจนถึงปัจจุบัน อาชีพทนายความได้มีการพัฒนา อย่างต่อเนื่อง และมีผู้ประกอบอาชีพมากขึ้นตามลำดับ โดยบทบาทหน้าที่ไม่จำกัดเฉพาะการว่าความในศาลเท่านั้น แต่รวมไปถึงการช่วยเหลือสังคมในด้านกฎหมาย การแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างกฎหมาย และช่วยเหลือประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งผู้ที่จะเป็นทนายความนอกจากความรู้ด้านกฎหมายแล้วต้องมีความรู้รอบตัว ปฏิภาณไหวพริบ และเชาว์ปัญญาต่าง ๆ ประกอบกัน (เกียรติศักดิ์ วรวิทย์รัตนกุล, 2555) ดังนั้น ผู้ประกอบอาชีพทนายความจำเป็นต้องมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้ทันต่อกฎหมายที่มีลักษณะเป็นพลวัตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันที่เทคโนโลยีการสื่อสาร และคมนาคมมีการพัฒนาอย่างมากทั้งระดับชาติ และระดับโลก เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั้งในแง่ของเศรษฐกิจ สังคม ก่อให้เกิดการสร้างความร่วมมือกันระหว่างประเทศที่อยู่ใกล้เคียงกัน หรือภูมิภาคเดียวกันเพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ ในอนาคต

ทั้งนี้ หลังการเปิดตัวประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2558 ไปแล้วนั้น ในส่วนของระบบ และประเด็นด้านกฎหมายของประเทศภาคีสมาชิกอาเซียนนั้น ยังมีความแตกต่างกันอยู่ไม่มากก็น้อย ดังนั้น การก่อตั้งประชาคมอาเซียนจึงมีความจำเป็นจะต้องมีการสร้างความสอดคล้อง และความร่วมมือด้านกฎหมายทั้งระหว่างประเทศภาคีสมาชิกอาเซียน และระหว่างประเทศภาคีสมาชิกอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา เพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ ในบริบทอาเซียนมีความราบรื่นมากขึ้น การดำเนินงานด้านกฎหมายภายใต้การสร้างประชาคมการเมือง และความมั่นคงอาเซียน มีความตกลง/สนธิสัญญาที่เกี่ยวข้อง 2 ประการ ได้แก่ (1) การจัดองค์กรสำหรับความร่วมมือด้านกฎหมาย ซึ่งมีสาระสำคัญ คือ มีการร่วมมือกันระหว่างประเทศภาคีสมาชิกอาเซียนด้านกฎหมายในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านกฎหมาย ความร่วมมือด้านการพิจารณาคดี และการศึกษาและวิจัย ด้านกฎหมาย (2) สนธิสัญญาว่าด้วยความช่วยเหลือด้านกฎหมายด้านอาชญากรรมซึ่งกันและกัน ซึ่งมีการใช้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายตามสนธิสัญญา อาทิ การหาหลักฐาน และการบันทึกคำให้การของบุคคลโดยสมัครใจ การให้บริการด้านเอกสาร การพิจารณาคดี การดำเนินการค้นหาและจับกุม การตรวจสอบวัตถุ และสถานที่ การแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับพยาน และผู้ต้องสงสัย ซึ่งการให้ความช่วยเหลือนี้จะต้องได้รับความยินยอม และเป็นไปตามเนื้อหาในสนธิสัญญา และกฎหมายของประเทศผู้ร้องขอความช่วยเหลือ (เติมธรรม สิทธิเลิศ, 2558) จากการมีส่วนร่วมของประเทศสมาชิกในการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนข้อมูลด้านกฎหมาย วางรากฐานในการจัดการประชุมอาเซียน ในด้านหลักนิติธรรม และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในอนาคต ดังกล่าว มีผลทำให้ทนายความต้องได้รับ การพัฒนาสู่การรวมตัวของประชาคมอาเซียน การที่ประเทศไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จึงนำไปสู่การพัฒนาการศึกษากฎหมาย และกระบวนการยุติธรรมเพื่อตอบสนองต่อการรวมตัวกันของรัฐสมาชิก กฎหมายของอาเซียนจึงเป็นเครื่องมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลผูกพันกับรัฐสมาชิกอาเซียน การศึกษากฎหมายจึงไม่อาจจำกัดแต่เพียงกฎหมายภายในเพียงอย่างเดียว สภาพบังคับของกฎหมายอาเซียนจึงกระทบต่อประเทศในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียนอย่าง

หลีกเลี่ยงไม่ได้ อาชีพบริการด้านกฎหมาย เช่น ทนายความที่ออกใบอนุญาตว่าความให้แก่คนสัญชาติไทยย่อมเปลี่ยนแปลง ปัจจุบันมีนักศึกษากฎหมายที่มาจากประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียนเข้ามาเรียนกฎหมายในประเทศไทยเพิ่มขึ้น การสอบใบอนุญาตว่าความในอนาคตจึงไม่อาจจำกัดได้แต่เพียงคนสัญชาติไทยเท่านั้น ซึ่งการออกกฎ ระเบียบใดเพิ่มเติมต้องไม่ใช้เหตุผลทางด้านสัญชาติเป็นเหตุในการเลือกปฏิบัติอีกต่อไป (ภัทระ ลิมป์ศิระ, 2555) ทนายความควรต้องมีการตื่นตัวเพื่อเรียนรู้กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคมากขึ้น ซึ่งหากมีการเคลื่อนย้ายบุคลากรได้อย่างเสรีในภูมิภาคจะทำให้เกิดการแข่งขันทางอาชีพ การเรียนกฎหมายต่างประเทศ กฎหมายเกี่ยวกับการค้าการลงทุน และภาษาต่างประเทศมากขึ้นกว่าในปัจจุบัน (สายันต์ สุโขพืช, 2554)

จากประเด็นสำคัญดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากลยุทธ์การพัฒนาทนายความไทยจากการเข้าเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพความสามารถของทนายความไทยให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย
2. เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดวิชาชีพทนายความ

ทนายความ คือ ผู้ทำหน้าที่ในการใช้กฎหมาย เป็นตัวแทนของผู้มีอรรถคดีโดยการทำหน้าที่ของทนายความต้องซื่อสัตย์สุจริต และต้องรักษาไว้ซึ่งสิทธิ และประโยชน์ของลูกความให้ได้รับความเป็นธรรมจากการใช้กฎหมายเป็นสำคัญดังนั้น ทนายความ จึงทำหน้าที่ 2 สถานะ คือ

1) ทนายความ เป็นผู้ประกอบวิชาชีพอิสระให้บริการทางกฎหมายภายใต้การควบคุม การประกอบวิชาชีพโดยองค์กร “สภาทนายความ” ตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528

2) ทนายความ เป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางกฎหมายที่เป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมที่ต้องรับใช้สังคม และให้ความเป็นธรรมต่อบุคคลในสังคมเช่นเดียวกับศาล อัยการ หรือตำรวจ ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ความว่าในฐานะทนายความผู้เป็นนักกฎหมายสาขาหนึ่งไม่พึงนิ่งเฉยต่อการแสดงความคิดเห็น และในการเผยแพร่ความรู้ในทางกฎหมายให้เป็นประโยชน์ต่อประชาชน เพราะประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่รู้กฎหมายอย่างแท้จริง หากสิ่งใดดำเนินอยู่ในสังคมทุกวันนี้เป็นไปโดยไม่ถูกต้องด้วยความยุติธรรมแล้วนักกฎหมายที่ดีไม่พึงนิ่งเฉยเสีย ควรแสดงความคิดเห็นโดยสุจริต โต้แย้งด้วยเหตุผลเพื่อความถูกต้องเป็นธรรมของบ้านเมือง ซึ่งหากนักกฎหมายกระทำได้เช่นนี้แล้วย่อมเป็นกำลังสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้บ้านเมืองเจริญไปได้

ทนายความจึงเป็นผู้ทำหน้าที่ในการใช้กฎหมาย เป็นตัวแทนของประชาชนผู้มีอรรถคดี โดยการทำหน้าที่ของทนายความต้องซื่อสัตย์ สุจริต และต้องรักษาไว้ซึ่งสิทธิและประโยชน์ของลูกความให้ได้รับความเป็น

ธรรมจากการใช้กฎหมายเป็นสำคัญคำว่า “ทนายความ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าต่างแก้ต่างคู่ความในเรื่องอรรถคดี หรือหมายถึง ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าความแทนคู่ความในศาล เรียกสั้น ๆ ว่า “ทนาย”

บทบาทและหน้าที่ของทนายความที่มีต่อประชาชน

1) หน้าที่ในการรับใช้ประชาชน ทนายความมีหน้าที่ในการรับใช้โดยการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อน และต้องการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบรรเทาความเดือดร้อน เนื่องจากวิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพอิสระ ทนายความมีอิสระในการพิจารณาว่าจะรับคดีของลูกความหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ในการประกอบวิชาชีพของแต่ละคน อย่างไรก็ตามทนายความโดยหน้าที่แล้วควรจะช่วยเหลือลูกความที่เดือดร้อนเนื่องจากประชาชนคนธรรมดาไม่รู้เรื่องเกี่ยวกับข้อกฎหมายเท่าไร ไม่ทราบว่าตนมีสิทธิ และจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างไรบ้าง จึงเป็นหน้าที่ของทนายความที่จะต้องอธิบายชี้แจงในข้อกฎหมายให้ลูกความได้ทราบ และเข้าใจ และยอมรับถึงผลของการกระทำดังกล่าวที่ตนได้ก่อไว้ด้วยเพื่อให้โทษที่จะได้รับลดน้อยลง ในประเทศอังกฤษนั้นการไม่รับว่าความถือว่าเป็นการปฏิเสธไม่ให้ความยุติธรรม แต่ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือว่าทนายความมีอิสระที่จะรับ หรือไม่รับว่าความก็ได้

ทั้งนี้ ทนายความ และลูกความมีนิติสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะของสัญญาจ้างทำของประเภทหนึ่ง (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 250/2478 นิติสัมพันธ์ระหว่างทนายความกับลูกความจัดเป็นสัญญาจ้างทำของ) (2478, ออนไลน์) ซึ่งผลสำเร็จของงาน คือ การให้บริการที่ทนายความทำไปมิใช่หวังผลคดีว่าจะต้องชนะทนายความจึงต้องทำหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ตรงไปตรงมาต่อลูกความโดยใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ และด้วยความระมัดระวังภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย และความถูกต้อง และทนายความจะต้องดำเนินคดีจนเสร็จสิ้นจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ดังนั้นหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชน หรือลูกความที่เดือดร้อนในเรื่องอรรถคดีทางด้านกฎหมายจึงเป็นหน้าที่สำคัญของทนายความที่จะต้องทำหน้าที่ดังกล่าวให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของตนในการรับใช้ประชาชน เพื่อประโยชน์ของประชาชนมากว่าประโยชน์แก่ตนเอง และจะต้องเป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง จึงจะได้รับการยอมรับ และยกย่องจากสังคมว่าเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรีต่อไปด้วย

2) หน้าที่ในการรักษาความยุติธรรม “ทนายความ” คือ กลไกที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ภาระหน้าที่หลักอันสำคัญของทนายความก็คือ การจรรโลงความยุติธรรมในสังคม ส่วนภาระหน้าที่ในการปกป้อง และดูแลผลประโยชน์ของลูกความนั้น ควรเป็นหน้าที่ผดุงความยุติธรรมในสังคมยิ่งกว่าเพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ฝ่ายตนเพียงฝ่ายเดียว (ภิญโญ ธีรนิติ, 2528: 6)

จะเห็นได้ว่า ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ ถือเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการรักษากฎหมายให้คงไว้ซึ่งความยุติธรรม และทำหน้าที่เป็นตัวแทนของกฎหมาย ในภาคเอกชนผู้ประกอบวิชาชีพทนายความสามารถช่วยเหลือประชาชนทางด้านกฎหมายได้ใกล้ชิดที่สุด ตั้งแต่เบื้องต้นที่ยังไม่เป็นคดีความ และเป็นคดีความ ให้ประชาชนสามารถคลี่คลายปัญหากฎหมาย ได้อย่างถูกต้อง และเป็นธรรม ในภาครัฐผู้ประกอบวิชาชีพทนายความทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปด้วยความถูกต้อง และเป็นธรรม ดังนั้น จะเห็นได้ว่าวิชาชีพทนายความจึงเป็นวิชาชีพที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมโดยตรง ดังนั้น การให้บริการที่ผู้ประกอบวิชาชีพทนายความพึงปฏิบัติต่อประชาชน และสังคมจึงประกอบด้วย 1. การให้บริการด้านให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมาย 2. ให้บริการว่าความให้กับผู้ที่มีปัญหาด้านคดีความ ทั้งในคดีแพ่ง

และคดีอาญา 3. ให้บริการที่เกี่ยวเนื่องกับกฎหมาย เช่น ร่างนิติกรรมสัญญา ทำพินัยกรรม การจดทะเบียนสิทธิและนิติกรรม การจดทะเบียนจัดตั้งนิติบุคคลการจดทะเบียนโรงงานอุตสาหกรรม และให้บริการในการชำระภาษีอากร

การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในด้านกฎหมายและระบบงานยุติธรรมของประเทศไทย จำเป็นจะต้องมีการศึกษา ทำความเข้าใจระบบกฎหมาย และระบบงานยุติธรรมของประเทศ สมาชิกอาเซียนที่มีความแตกต่างหลากหลาย และต้องมีการเปรียบเทียบข้อมูลจากประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อแสดงให้เห็นถึงสถานะของการพัฒนากฎหมาย และระบบงานยุติธรรมของแต่ละประเทศว่ามีความก้าวหน้าในด้านใด และแนวทางการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้เป็นแนวทางของประเทศได้ และนำไปสู่การพัฒนาประชาคมอาเซียนให้เป็นสังคมกฎระเบียบร่วมกัน (Rule-based Society) ที่ประเทศสมาชิกจะต้องมีการปรับปรุงกฎเกณฑ์กฎระเบียบ กฎหมายภายในให้สอดคล้องกับความตกลงของอาเซียนที่มีอยู่ และร่วมกันสร้างกติกา/บรรทัดฐานของอาเซียน ทั้งในด้านการขจัดอุปสรรคในการรวมตัวทางเศรษฐกิจของภูมิภาค การพัฒนาทางการเมืองและส่งเสริมประชาธิปไตยสิทธิมนุษยชน และการพัฒนา และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในอาเซียน เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ของอาเซียนที่กำหนดให้เป็นวงสมานฉันท์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการเป็นหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาอย่างมีพลวัตที่มุ่งปฏิสัมพันธ์กับประเทศภายนอก และเป็นชุมชนแห่งสังคมที่เอื้ออาทร (สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม, ม.ป.ป.) ทนายความ คือ ผู้ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายให้กับประชาชนเป็นผู้ที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์กฎระเบียบกฎหมายต่าง ๆ ดังกล่าว ทนายความจึงต้องเป็นผู้เตรียมความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองทั้งทางด้านกฎหมายและภาษา

ทฤษฎีบทบาท

ติน ปรัชญพฤทธิ์ (2547: 37) ได้เสนอทฤษฎีบทบาทไว้ว่า ระบบสังคมสามารถวิเคราะห์ได้สองระดับ คือ ระดับสังคมวิทยา และระดับทางจิตวิทยา จากนั้น นำมาสร้างโครงหุ่นเป็นสองมิติ มิติแรก คือ มิติทางสถาบัน (Normathetic) ซึ่งประกอบด้วยสถาบัน บทบาทและความคาดหวัง และมิติที่สอง คือ มิติส่วนบุคคล (Ideographic) ซึ่งประกอบด้วยบุคคล บุคลิกภาพและการสนองความต้องการ

ลินตัน (Linton, 1964, pp. 113-114) เป็นนักมนุษยวิทยาที่ให้ความคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง (Status) และบทบาท (Role) ของฐานะตำแหน่งนั้น ลินตัน (Linton) ถือว่า สังคมตั้งอยู่บนรากฐานของการปฏิบัติตอบโต้ของคนในสังคมนั้น (Reciprocal Behavior) ถ้าหากคนไม่มีการกระทำตอบโต้แล้ว แนวความคิดในเรื่องฐานะตำแหน่ง และบทบาทจะไม่เกิดขึ้น ลินตัน (Linton) เห็นว่า ตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีในกระบวนการใดกระบวนหนึ่ง (A Particular Pattern) จะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งนั้น ๆ จะมีภารกิจที่อยู่อย่างไรบ้าง ฉะนั้นเมื่อมีตำแหน่งเกิดขึ้นสิ่งที่มาควบคู่กับตำแหน่งก็คือ บทบาทของตำแหน่งซึ่งมีกำกับตำแหน่งทุกตำแหน่ง บทบาท และตำแหน่งไม่สามารถแยกออกจากกันได้จึงกล่าวได้ว่า ไม่อาจมีบทบาทได้โดยปราศจากตำแหน่ง หรือไม่อาจมีตำแหน่งได้โดยปราศจากบทบาท บทบาทและตำแหน่งเป็นสิ่งที่ควบคู่กันเสมอ เปรียบเสมือนเหรียญคือตำแหน่ง อีกด้านหนึ่งคือบทบาทนั่นเอง

ไบเรนซ์ (Biesanz, 1978, p. 168) ได้กล่าวถึง บทบาทว่าทุก ๆ สถานภาพในโครงสร้างสังคมหนึ่ง ๆ จะมีแบบแผนของพฤติกรรมที่ถูกคาดหวัง และบางทีก็ถูกคาดหวังของบุคคลบางคนที่ครองสถานภาพนั้น ซึ่งแบบแผนนี้คือบทบาทนั่นเอง

สรุปได้ว่า บทบาทกำหนดขึ้นมาควบคู่กับสถานภาพ ซึ่งอาจเป็นสถานภาพที่ดำรงอยู่แล้วในสังคม หรือสถานภาพที่ถูกกำหนดขึ้นโดยระเบียบและกฎเกณฑ์ว่า บุคคลที่อยู่ในบทบาทนั้นมีสิทธิและหน้าที่อะไรบ้าง ผู้ที่อยู่ในบทบาทนั้นจะต้องมีความรู้และความเข้าใจในบทบาทของตนเอง เพื่อที่จะได้มีมาตรฐานการปฏิบัติงานที่ถูกต้องและ มีประสิทธิภาพ วิชาชีพทนายความเป็นการประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวของกับกระบวนยุติธรรม ทนายความจึงมีหน้าที่พิทักษ์ความยุติธรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ทนายความจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความบริสุทธิ์ ซื่อสัตย์ และเป็นธรรมต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความนั้น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรม และความสงบเรียบร้อยในสังคม วิชาชีพทนายความจึงเป็นที่คาดหวังของสังคมที่ควรได้รับการพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงาน และปรับปรุงประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งนอกจากจะมีความรู้ในทางกฎหมายแล้วยังต้องประกอบไปด้วยความรู้ในด้านอื่น ๆ ได้แก่ ด้านภาษา และเทคโนโลยีสารสนเทศกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ซึ่งมีขั้นตอนการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนของสภาทนายความ สำนักงานอัยการสูงสุด สถาบันเนติบัณฑิตยสภา สำนักงานศาลยุติธรรม และนักวิชาการด้านกฎหมาย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก คือ เป็นบุคคลที่เชี่ยวชาญและมีประสบการณ์ในด้านการใช้กฎหมาย เป็นบุคคลที่เป็นที่รู้จักและเป็นที่ยอมรับของแวดวงวิชาการ เป็นบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่ และความรับผิดชอบที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องที่ต้องการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพทำโดยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป คือ การตีความสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะเป็นข้อความบรรยาย (Descriptive) ซึ่งเป็นการพิจารณาข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นจึงศึกษารวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม โดยนำข้อมูลที่ได้มาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามสำหรับใช้เก็บข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณ

2) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) มีประเด็นในการศึกษา คือ (1) ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และ (2) คุณลักษณะของทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย ได้แก่ ด้านการให้คำปรึกษาทางคดี ด้านการเตรียมคดีก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล ด้านการดำเนินคดีในชั้นศาล และจริยธรรมสากลของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความระหว่างประเทศ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถาม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ร่วมกับการศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการศึกษาครั้งนี้ โดยคำถามมีลักษณะปลายปิด (Close-ended Questionnaire) และผู้ตอบแบบสอบถามตอบด้วยตนเอง แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 คุณลักษณะของทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย

ได้แก่ ด้านการให้คำปรึกษาทางคดี ด้านการเตรียมคดีก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล ด้านการดำเนินคดีในชั้นศาล และจริยธรรมสากลของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความระหว่างประเทศ

โดยใช้สเกลการให้คะแนน มีให้เลือก 5 ระดับ โดยกำหนดระดับความคิดเห็นแต่ละระดับคะแนนดังนี้

ระดับความคิดเห็นด้วย	คะแนน
เห็นด้วยมากที่สุด	5
เห็นด้วยมาก	4
ปานกลาง	3
เห็นด้วยน้อย	2
เห็นด้วยน้อยที่สุด	1

จากเกณฑ์ดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถแปลความหมายระดับคิดเห็นต่อคุณลักษณะของทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย ได้ดังนี้

4.21 – 5.00 หมายถึง เห็นด้วยมากที่สุด
3.41 – 4.20 หมายถึง เห็นด้วยมาก
2.61 – 3.40 หมายถึง ปานกลาง
1.81 – 2.60 หมายถึง เห็นด้วยน้อย
1.00 – 1.80 หมายถึง เห็นด้วยน้อยที่สุด

ประชากรที่ใช้ศึกษาในการวิจัยเชิงปริมาณครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ประกอบวิชาชีพทนายความ นักวิชาการ และประชาชน เนื่องจากประชากรมีขนาดใหญ่ และไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน ดังนั้นขนาดตัวอย่างสามารถคำนวณได้จากสูตรไม่ทราบขนาดตัวอย่างของ W.G. Cochran (กัลยา วาณิชย์บัญชา, 2549: 74) โดยกำหนดระดับค่าความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และระดับค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ซึ่งสูตรในการคำนวณที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ

$$\text{สูตร } n = \frac{P(1-P)Z^2}{E^2}$$

เมื่อ n แทน ขนาดตัวอย่าง P แทน สัดส่วนของประชากรที่ผู้วิจัยกำลังสุ่ม .50
Z แทน ระดับความเชื่อมั่นที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ Z มีค่าเท่ากับ 1.96 ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95
E แทน ค่าความผิดพลาดสูงสุดที่เกิดขึ้น = .05

$$\text{แทนค่า } n = \frac{(.05)(1-.5)(1.96)^2}{(.05)^2}$$

$$= 384.16$$

ได้ขนาดตัวอย่างอย่างน้อย 384 คน ผู้วิจัยจึงใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 400 ตัวอย่าง ซึ่งถือได้ว่าผ่านเกณฑ์ตามที่เงื่อนไขกำหนด แล้วเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เป็นทนายความ จำนวน 200 คน นักวิชาการ ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัยที่สอนวิชากฎหมาย คณะนิติศาสตร์ นิติกร เจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมาย จำนวน 100 คน และประชาชน ได้แก่ ประชาชนที่มาติดต่อกับหน่วยงานด้านกฎหมาย สำนักงานทนายความและศาล จำนวน 100 คน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือ ได้แก่

1. ความเที่ยงตรง (Validity) เพื่อให้แบบสอบถามมีความเที่ยงตรงและมีความสมบูรณ์ในการใช้ภาษา ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยใช้วิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Index of Item Objective Congruence) สามารถคำนวณค่าความสอดคล้องได้ 0.8 ในทุกข้อ

2. ความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปทดสอบใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติเดียวกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน นำไปคำนวณหาความเชื่อมั่น แล้วนำผลที่ได้มาแก้ไขข้อบกพร่องของแบบสอบถาม เพื่อให้สามารถสื่อความหมายได้อย่างชัดเจนและถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง โดยในส่วนของคำตอบที่เป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Likert Scale) ผู้วิจัยได้ใช้วิธีหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability Coefficient Alpha) โดยใช้สูตรหาค่าสัมประสิทธิ์อัลฟ่าของ Cronbach (Cronbach ‘s Coefficient Alpha) ซึ่งได้ค่า 0.93

ผลการศึกษา

จากการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการใช้กฎหมายซึ่งได้จากการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนำเสนอเป็น 4 ส่วน คือ

ส่วนที่หนึ่ง บทบาทของทนายความในอดีตและปัจจุบัน พบว่า ทนายความเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเดียวในกระบวนการยุติธรรมที่เป็นผู้ประกอบวิชาชีพภาคอิสระภายใต้การควบคุมของสภาทนายความ บทบาทของทนายความไทยตามกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 (สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา, 2554) ในหมวดที่ 3 ว่าด้วย สิทธิ และเสรีภาพของชนชาวไทย มีบทบัญญัติที่สะท้อนถึงการรับเอาทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมที่ชัดเจน โดยตระหนักว่าประชาชนคนไทยยังมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลน้อย หรือมีข้อจำกัด ถ้าปล่อยให้ผู้ต้องหา หรือจำเลยเหล่านี้ต่อสู้คดีตามลำพังจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในการดำเนินคดี ผลของคดีอาญาจะกระทบถึงสิทธิเสรีภาพชีวิตร่างกายของประชาชน กฎหมายรัฐธรรมนูญจึงมีบทบัญญัติชัดเจนที่จะให้ทนายความ ซึ่งต้องประกอบวิชาชีพที่ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ในการดำเนินคดีในศาล เข้ามาคุ้มครองสิทธิ และช่วยเหลือผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา จากบทบาทที่เปลี่ยนไปในปัจจุบัน ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะขอบเขตของการปฏิบัติงานของทนายความแบ่งออกได้เป็น 2

รูปแบบ คือ 1) การเป็นที่ปรึกษากฎหมาย ได้แก่ การให้คำปรึกษา การให้คำแนะนำในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับข้อกฎหมาย การจัดทำนิติกรรมสัญญา การจดทะเบียนพาณิชย์ เป็นต้น การเป็นที่ปรึกษากฎหมาย เป็นงานนอกเหนือจากงานของทนายความที่กำหนดไว้ในมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 (สำนักงานสภาทนายความ, 2528) การปฏิบัติหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายกลายเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินธุรกิจในปัจจุบัน โดยเฉพาะกิจการที่มีการลงทุนจากต่างชาติ 2) การเป็นทนายความ ได้แก่ การดำเนินการด้านอรรถคดีเป็นการว่าต่างแก้ต่างในชั้นศาล ตลอดจนการเข้าไปดำเนินการแทนบุคคลตามที่กฎหมายกำหนด

ส่วนที่สอง บทบาท และหน้าที่ของทนายความ จากการที่ประเทศไทยเข้ารวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จึงนำไปสู่การพัฒนาบทบาทและหน้าที่ของทนายความไทย ได้แก่ 1) ควรต้องศึกษากฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเพื่อตอบสนองต่อการรวมตัวกันของรัฐสมาชิก กฎหมายของอาเซียน การศึกษากฎหมายจึงไม่อาจจำกัดแต่เพียงกฎหมายภายในประเทศไทยเพียงอย่างเดียว สภาพบังคับของกฎหมายอาเซียนจึงกระทบต่อประเทศไทยในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ 2) การทำข้อตกลงยอมรับวิชาชีพซึ่งกันและกัน (Mutual Recognition Agreement) อันเป็นการตอบสนองจุดมุ่งหมายในการเคลื่อนไหวของผู้ประกอบวิชาชีพอย่างเสรี ในอนาคตผู้ประกอบวิชาชีพทนายความในอาเซียน ก็จะสามารถประกอบวิชาชีพทนายความในประเทศต่าง ๆ ของอาเซียนได้ 3) ต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดด้วยการเติมเต็มองค์ความรู้ของรัฐสมาชิกอาเซียน เพื่อแสวงหาแนวทางกฎหมายอาเซียนอย่างแท้จริงต่อไปในอนาคต ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการศึกษา และพัฒนาการทางด้านกฎหมาย 4) การศึกษากฎหมายของทนายความไทยต้องเปลี่ยนแปลง และให้ความสำคัญต่อภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาทางการของอาเซียน

ส่วนที่สาม คุณลักษณอันพึงประสงค์ของทนายความไทยที่สังคม และกระบวนการยุติธรรมต้องการ ทนายความที่ดีควรต้องมีมารยาทของทนายความ 3 มารยาท ได้แก่ 1) มารยาทที่ต้องกระทำต่อศาล ทนายความทุกท่านจะต้องให้ความเคารพต่อศาล 2) มารยาทต่อลูกความที่ได้รับมอบหมาย 3) มารยาทต่อทนายความด้วยกันเอง การเคารพในหน้าที่การงาน และเคารพซึ่งกันและกันระหว่างทนายความด้วยกันเอง

ส่วนที่สี่ กลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย ได้แก่ 1) ด้านการคัดสรรบุคคลเข้ามาประกอบวิชาชีพทนายความ (Lawyer Selection) การคัดสรรบุคคลที่จะเข้ามาเป็นทนายความต้องมีขั้นตอนที่สามารถคัดสรรคนที่มีความรู้ ความสามารถอย่างแท้จริงให้เข้ามาทำหน้าที่ทนายความ ควรมีการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยในประเทศทุกแห่ง เพื่อผลิตบัณฑิตนิติศาสตร์ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคม และกระบวนการยุติธรรมต้องการและมีมาตรฐานเดียวกัน 2) ด้านการปลูกฝังจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพ (Professional Code of Ethics) ได้แก่ ด้านการให้คำปรึกษาทางคดี ด้านการเตรียมคดีก่อนนำคดีขึ้นสู่ศาล ด้านการดำเนินคดีในชั้นศาล และจริยธรรมสากลของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความระหว่างประเทศ 3) ด้านการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง (Continued Learning Skill) ให้รอบรู้ด้านกฎหมาย ภาษาและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี

และเมื่อได้ความคิดเห็นด้านบทบาทและหน้าที่ของทนายความ จากการที่ประเทศไทยเข้ารวมตัวเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และด้านคุณลักษณอันพึงประสงค์ของทนายความไทยที่สังคม และกระบวนการยุติธรรมต้องการ ผู้วิจัยจึงนำมาศึกษาระดับความคิดเห็นด้วยของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยได้กำหนดประเด็นในการศึกษา คือ ด้านการให้คำปรึกษาทางคดี ด้านการเตรียมคดีก่อนนำขึ้นสู่ศาล ด้านการดำเนินคดีในชั้นศาล และประเด็นจริยธรรมสากลของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความระหว่างประเทศ

เพื่อให้เป็นข้อตกลงยอมรับวิชาชีพซึ่งกันและกัน การศึกษาระดับความคิดเห็นด้วยผู้วิจัยนำเสนอเป็น 2 ส่วน คือ

1) ข้อมูลสถานภาพทั่วไป พบว่า

ผู้ตอบแบบสอบถาม แบ่งเป็น เพศชาย มีจำนวนมากที่สุด 235 คน คิดเป็นร้อยละ 58.8 รองลงมา คือ เพศหญิง จำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 41.2

อายุของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า ช่วงอายุที่มีจำนวนมากที่สุด คือ ช่วงอายุที่มากกว่า 50 ปี ขึ้นไป จำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมาคือ ช่วงอายุ 31-40 ปี จำนวน 115 คน คิดเป็นร้อยละ 28.8 และอันดับสุดท้ายคือ ช่วงอายุ 20-30 ปี จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12.0

ระดับการศึกษา พบว่า ระดับการศึกษาของผู้ตอบแบบสอบถาม มีระดับการศึกษาระดับปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เป็นจำนวนมากที่สุด คือ 301 คน คิดเป็นร้อยละ 75.2 รองลงมา มีระดับการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรี เป็นจำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 21.8 และอันดับสุดท้าย มีระดับการศึกษาระดับอื่น ๆ เป็นจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0

รายได้ต่อเดือนของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่ามีรายได้ 10,001-30,000 บาท เป็นจำนวนมากที่สุด คือ จำนวน 258 คน คิดเป็นร้อยละ 64.5 รองลงมา 30,001-50,000 บาท จำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 17.2 และอันดับสุดท้าย มีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 6.0

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า เป็นทนายความ จำนวน 200 คน คิดเป็นร้อยละ 50.0 รองลงมา เป็นนักวิชาการและประชาชน ประเภทละ 100 คน คิดเป็นร้อยละ 25.0

2) คุณลักษณะของทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ด้านการให้คำปรึกษาทางคดี ด้านการเตรียมคดีก่อนนำขึ้นสู่ศาล ด้านการดำเนินคดีในชั้นศาล และจริยธรรมสากลของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความระหว่างประเทศ เมื่อทำการวิเคราะห์ในภาพรวม พบว่า ในภาพรวม ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$=3.94, S.D.=0.60) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นด้วยมาก ในทุกด้าน โดยมีด้านการดำเนินคดีในชั้นศาล มีระดับความคิดเห็นด้วยมาก เป็นอันดับแรก ($\overline{X}$=4.12, S.D.=0.59) รองลงมา เป็นด้านการให้คำปรึกษาทางคดี ($\overline{X}$=3.99, S.D.=0.67) ด้านการเตรียมคดีก่อนนำขึ้นสู่ศาล ($\overline{X}$=3.92, S.D.=0.58) และด้านจริยธรรมสากลของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความระหว่างประเทศ ($\overline{X}$=3.72, S.D.=0.57) เป็นอันดับสุดท้าย

อภิปรายผล

จากลักษณะขอบเขตของการปฏิบัติงานของทนายความแบ่งออกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ 1) การเป็นที่ปรึกษากฎหมาย และ 2) การเป็นทนายความ สอดคล้องกับแนวคิดของ ลินตัน (Linton, 1964, pp. 113-114) กล่าวว่า ตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีในกระบวนการใดกระบวนหนึ่ง จะเป็นเครื่องกำหนดบทบาทของตำแหน่งนั้น ๆ และ ไบซานและไบซาน (Biesanz, M. and Biesanz, J. 1978, p. 168) ที่กล่าวถึง บทบาทว่าทุก ๆ สถานภาพในโครงสร้างสังคมหนึ่ง ๆ จะมีแบบแผนของพฤติกรรมที่ถูกคาดหวัง และบางทีก็ถูกคาดหวังของบุคคลบางคนที่ครองสถานภาพนั้นซึ่งแบบแผนนี้คือบทบาทนั่นเอง

ด้านบทบาทและหน้าที่ของทนายความไทยเมื่อมีการรวมตัวของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จึงนำไปสู่การพัฒนาบทบาท และหน้าที่ของทนายความไทย ได้แก่ 1) ควรต้องศึกษากฎหมาย และกระบวนการยุติธรรม

เพื่อตอบสนองต่อการรวมตัวกันของรัฐสมาชิก กฎหมายของอาเซียน 2) การทำข้อตกลงยอมรับวิชาชีพซึ่งกันและกัน ซึ่งจากบทบาท และหน้าที่ของทนายความ คือ ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษากฎหมายให้กับประชาชน เป็นผู้ที่ทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิต่าง ๆ ทนายความจึงต้องเป็นผู้เตรียมความพร้อมที่จะพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาทั้งทางด้านกฎหมายและภาษา

และจากกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะของทนายความต่อการเข้าร่วมประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนของประเทศไทย

1. ด้านการคัดสรรบุคคลเข้ามาประกอบวิชาชีพทนายความ (Lawyer Selection) ทั้งนี้ กระบวนการเข้าสู่วิชาชีพทนายความนั้น สถาบันการศึกษาของประเทศไทยที่มีการเรียนการสอนสาขาวิชากฎหมาย ยังขาดหลักเกณฑ์โดยเฉพาะสำหรับการควบคุมคุณภาพหลักสูตรทางด้านกฎหมาย จึงส่งผลให้หลักสูตรการศึกษาทางด้านกฎหมายมีสถานะเป็นเพียงสาขาวิชาหนึ่งที่แฝงอยู่ในคณะ มิได้อยู่ในฐานะสาขาวิชาที่เป็นวิชาชีพอย่างแท้จริง แม้ว่าจะมีความพยายามนำองค์กรวิชาชีพ คือ สภาทนายความเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการควบคุมมาตรฐานหลักสูตรก็ตาม

2. ด้านการปลูกฝังจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพ จิตติ ติงศภัทย์ (2548) ได้กล่าวว่า หลักวิชาชีพนักกฎหมายเป็นวิชาหนึ่งที่จะต้องปลูกฝังให้แก่ผู้ประกอบวิชาชีพนักกฎหมายตั้งแต่เรียนในระดับมหาวิทยาลัย และการที่นักกฎหมายจะเป็นบุคคลที่มีคุณภาพได้ไม่ใช่เป็นเพียงบุคคลผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมาย แต่ต้องเป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมที่ได้รับการปลูกฝังอยู่ในจิตใจเพื่อที่จะเป็นบุคลากรที่ดีในสังคม ได้สอดคล้องกับลอร์ด เดนนิ่ง (Lord Denning, 1988) นักกฎหมายแห่งศตวรรษที่ 20 ได้กล่าวว่า การที่จะผดุงความยุติธรรมนั้น มีส่วนประกอบอยู่สองประการ คือ มีกฎหมายที่เป็นธรรมต่อสังคม และบุคคลผู้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายต้องปฏิบัติด้วยความเที่ยงธรรม หากไม่ปฏิบัติด้วยความเที่ยงธรรมแล้วความยุติธรรมก็จะมีไม่ได้โดยสมบูรณ์

3. ด้านการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องให้รอบรู้ด้านกฎหมาย ภาษา และการเปลี่ยน แปลงทางสังคม และเทคโนโลยี (Continued Learning skill) การที่ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นหนึ่งในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน หน่วยงานที่กำกับดูแลทนายความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการศึกษาวิชากฎหมาย และการให้บริการทางวิชาชีพกฎหมายให้ความก้าวหน้าในสาขาวิทยาการ ตลอดจนการวางระบบ และแนวคิดในการปรับบทบาทของทนายความในด้านองค์ความรู้ของวิชาชีพกฎหมายที่ใช้ในแต่ละประเทศในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากการศึกษาระดับความคิดเห็นต่อคุณลักษณะของทนายความ ด้านการให้คำปรึกษาทางคดี ด้านการเตรียมคดีก่อนนำขึ้นสู่ศาล ด้านการดำเนินคดีในชั้นศาล และด้านจริยธรรมสากลของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความระหว่างประเทศ พบว่า ในภาพรวม ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นด้วยอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีระดับความคิดเห็นด้วยมาก ในทุกด้าน โดยมีด้านการดำเนินคดีในชั้นศาลมีระดับความคิดเห็นด้วยมาก เป็นอันดับแรก รองลงมา เป็นด้านการให้คำปรึกษาทางคดี และด้านจริยธรรมสากลของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความระหว่างประเทศ เป็นอันดับสุดท้าย ซึ่งจากความสำคัญของวิชาชีพทนายความที่มีฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม เพราะเป็นผู้ที่เชื่อมโยงระหว่างประชาชนที่ประสบกับปัญหาทางกฎหมายให้เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรม ด้วยการให้ทนายความใช้ความรู้ของตนให้คำปรึกษาจนไปถึงขั้นตอนของนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้ทนายความมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด โดยมีสภาทนายความเป็นองค์กรวิชาชีพเป็นหน่วยงานที่คอยดูแล และควบคุมการประกอบ

วิชาชีพเท่ากับว่าการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ทางกฎหมายควบคุมการรักษาไว้ซึ่งเกียรติภูมิในวิชาชีพทนายความ โดยมีมาตรการสำคัญ 2 มาตรการเพื่อการผดุงเกียรติภูมิแห่งวิชาชีพ (ธานินทร์ กรัยวิเชียร และมุนินทร์ พงศาปาน, 2549) คือ 1) สภาทนายความเป็นสถาบันควบคุมมารยาททนายความนั้น บรรดาทนายความด้วยกันเองช่วยกันปรับปรุงให้เข้มแข็งไม่เห็นแก่หน้าผู้ใดซึ่งล่วงละเมิดมารยาทแห่งวิชาชีพต้องพิจารณาเรื่อง มารยาททนายความนี้อย่างเที่ยงธรรมและเด็ดขาด 2) ต้องมีการฝึกอบรมในด้านมารยาททนายความ และผนึกกำลังรวมตัวกันให้มีแรงใจอันสูงส่ง มีอุดมการณ์แห่งวิชาชีพร่วมกัน (Professional Solidarity) ที่จะเชิดชูวิชาชีพนี้ให้เป็นวิชาชีพที่สูงเด่นเป็นที่ศรัทธาในหมู่ประชาชน ต้องช่วยกันหวงแหนเกียรติภูมิมิให้ผู้ใดในวงการมาทำลาย

จากกลยุทธ์การพัฒนาคุณลักษณะทนายความดังกล่าว ผู้วิจัยได้จัดทำโมเดลการพัฒนา คือ Specs มีความหมายว่า ลองเชิง ซึ่งได้มาจากคำศัพท์ดังนี้

Lawyer Selection การคัดสรรบุคคลเข้ามาประกอบวิชาชีพทนายความ

Professional code of Ethics การปลูกฝังจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพ และ

Continued learning Skill การพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องให้รอบรู้ด้านกฎหมาย ภาษา และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ผู้ที่จะประกอบวิชาชีพทนายความนั้นต้องเข้าใจขอบเขตและความสำคัญของวิชาชีพทนายความต่อตนเองและสังคมให้ถ่องแท้

2. ต้องมีความขยันอย่างต่อเนื่อง ใฝ่หาความรู้อย่างรอบด้านทั้ง ด้านกฎหมาย เทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ

3. ควรต้องศึกษากฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเพื่อตอบสนองต่อการรวมตัวกันของรัฐสมาชิก

4. ศึกษาหาองค์ความรู้ของประเทศสมาชิกประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อศึกษากฎหมายอาเซียนและกฎหมายของประเทศสมาชิก

5. ต้องมีความอดทน ทนายความนั้นไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของการรับเป็นที่ปรึกษา รับเป็นทนายความเกือบทุกเรื่องและแก่บุคคลทุกประเภททั้งประชาชนไทยและประชาชนในประเทศอาเซียน จึงควรมีพัฒนาตนเองให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเป็นที่ปรึกษาหรือการให้ข้อแนะนำด้านกฎหมายในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพต่อชาวต่างชาติที่เข้ามาศึกษากฎหมายในประเทศไทย ถึงกระบวนการนำไปใช้ในการปฏิบัติงาน

2. ศึกษาความต้องการของทนายความต่อการได้รับสนับสนุนเพื่อการพัฒนาตนเอง ในด้านเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศและวิชาการด้านกฎหมาย

เอกสารอ้างอิง

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2549). **สถิติสำหรับงานวิจัย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เกียรติศักดิ์ วรวิทย์รัตนกุล. (2555). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการจัดการความรู้สำหรับวิชาชีพทนายความ.** ราชภัฏเพชรบูรณ์สาร มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 250/2478. ค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2559, จาก https://deka.in.th.

จิตติ ติงศภัทย์. (2548). **หลักวิชาชีพนักกฎหมาย.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2547). **การบริหารการพัฒนา ความหมาย เนื้อหา แนวทางและปัญหา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เติมธรรม สิทธิเลิศ. (2558). **ความร่วมมือด้านกฎหมายของอาเซียนและการมีส่วนร่วมของประเทศไทย.** ส่วนอาเซียน สำนักการประชาสัมพันธ์ต่างประเทศ กรมประชาสัมพันธ์.

ธานินทร์ กรัยวิเชียร และมุนินทร์ พงศาปาน. (2549). **หลักวิชาชีพนักกฎหมายในประเทศที่ใช้กฎหมายระบบคอมมอนลอว์.** กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภัทระ ลิมป์ศิระ. (2555). **ข้อคิดทางกฎหมายบางประการในการนิยาม.** กรุงเทพฯ: วารสารมหาวิทยาลัยรามคำแหง ฉบับนิติศาสตร์ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1.

ภิญโญ ธีรนิติ. (2528). คำขวัญเนื่องในโอกาสวันทนายความ. **วารสารทนายความ, 2**(1), หน้า 6.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542.** กรุงเทพฯ: นานมี บุคส์พับลิเคชันส์.

สภาทนายความ. (2547). **พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 พร้อมด้วยกฎกระทรวงและข้อบังคับสภาทนายความที่เกี่ยวข้อง.** กรุงเทพฯ: ฝ่ายวิชาการสภาทนายความ.

สายันต์ สุโขพืช. (2554). **ระบบการจัดการความรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพการดำเนินคดีคำสั่งทางปกครอง.** เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สิทธิโชค ศรีเจริญ. (2542). **หลักวิชาชีพนักกฎหมาย: ทนายความ** (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม. (ม.ป.ป.). **กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ระบบงาน และแนวปฏิบัติของกระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับระบบงานยุติธรรมของประเทศในอาเซียน.** กรุงเทพฯ:บริษัท พี เอส พริ้นติ้ง แอนด์ ดีไซน์ จำกัด.

สำนักงานสภาทนายความ. (2528). **พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 พร้อมด้วยกฎกระทรวง และข้อบังคับสภาทนายความที่เกี่ยวข้อง.** กรุงเทพฯ: สภาทนายความ กระทรวงยุติธรรม.

สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2554). **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550: แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2550.** กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

Biesanz, Mavis. Hiltunen and John Biesanz. (1978). **Introduction to Sociology.** 3d ed. Englewood Cliffs, N.J., Prentice-Hall.

Linton Ralph (1964). **The Study of Man: An Introduction.** D. Appleton-Century Company, 1936. University of California.

Lord Denning DENNING. (1988). **The road to justice.** UK: Sweet & Maxwell (4 Aug1988).